

Спеціалізованій вченій раді  
Д 35.051.01 Львівського  
національного університету імені  
Івана Франка,  
м. Львів, проспект Свободи 18

### **ВІДГУК**

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора, заслуженого  
працівника освіти України Дем'янишина Василя Григоровича  
на дисертацію Дропи Ярослава Богдановича  
на тему: «Фінансові ресурси розвитку національної економіки України»,  
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук  
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

#### **Актуальність теми дисертації**

Вирішення складних завдань, які сьогодні стоять перед Україною, спрямованих на зміцнення конкурентних позицій національної економіки, підвищення її стійкості до впливів кризових явищ в умовах глобалізаційних процесів, вимагає пошуку нових дієвих механізмів управління фінансовими ресурсами, спрямованих на формування ефективних стратегій розвитку суспільства та їх здатності своєчасно й адекватно реагувати на нові можливості його інноваційної складової. Проблеми забезпечення держави, суб'єктів господарювання та домогосподарств фінансовими ресурсами в адекватних обсягах набули останнім часом надзвичайної актуальності. Це пов'язано не тільки з фінансовою кризою, зростанням нестабільності, але й глобалізацією економічного простору, що призводить до збільшення обсягів та форм залучення фінансових ресурсів, підвищенням рівня нестабільності фінансових ринків, аномальних змін деяких фінансових інструментів тощо. За таких умов держава, підприємства, домогосподарства зіткнулися з необхідністю пошуку принципово нових підходів до фінансового забезпечення свого розвитку. Тому проблема управління фінансовими ресурсами в Україні набула надзвичайно важливого значення, а в нинішній час

особливої актуальності набуває розроблення Концепції модернізації управління фінансовими ресурсами розвитку національної економіки. Дієвість такої Концепції залежить від розроблення нових теоретико-методологічних положень і практичних засад управління фінансовими ресурсами держави, суб'єктів господарювання і домашніх господарств.

Зазначене вище вказує на надзвичайно актуальну проблему розроблення якісно нових теоретичних і методологічних підходів до підвищення рівня управління фінансовими ресурсами в національній економіці України задля забезпечення ефективності діяльності держави, господарюючих суб'єктів та домогосподарств в сучасних умовах. Опонована робота значною мірою заповнює упущення, що виникли у сфері мобілізації та використання фінансових ресурсів суспільства у зв'язку з ускладненням соціально-економічних умов й новітніми тенденціями науково-технічного прогресу.

Всі структурні елементи дослідження відповідають темі дисертації. Зміст наукових завдань логічно узгоджений, достатньо повний і структурований, чітко деталізує поставлену мету. Автором отримані нові наукові положення, розроблено та обґрунтовано новітні концептуальні, теоретичні й методологічні підходи.

#### **Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами**

Виконання дисертаційної роботи здійснювалося в межах науково-дослідних робіт кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка «Фінансові стратегії розвитку економіки України» (державний реєстраційний номер 0112U004029) та «Формування фінансового потенціалу національної економіки» (державний реєстраційний номер 0116U001677), де автором проведено дослідження теоретико-методологічних основ та запропоновано стратегію підвищення ефективності формування, розподілу та використання фінансових ресурсів національної економіки з метою забезпечення економічного зростання.

## **Рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій**

Основною метою дисертаційної роботи автором визначено поглиблення теоретичних знань та розроблення методологічних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів національної економіки в умовах глобалізації.

Мета, об'єкт і предмет дослідження повністю відповідають обраній темі дисертації. Зміст сформульованих у дисертації наукових завдань відповідає актуальній проблематиці досліджень у відповідній сфері. За результатами дослідження отримані нові наукові положення, розроблено та обґрунтовано нові теоретико-методологічні підходи до управління фінансовими ресурсами держави, підприємств та населення.

Структура роботи є логічною, а викладення матеріалу послідовним. Наукове дослідження містить чіткі, обґрунтовані тлумачення сутності понять із досліджуваної тематики, які взаємоузгоджені й логічно пов'язані між собою.

Напрацювання автора опираються на теоретичний фундамент фінансової науки із широким використанням загальнонаукових методів пізнання, а саме: історичного методу – для виокремлення етапів еволюції теорій управління фінансовими ресурсами; методу наукового абстрагування – з метою узагальнення понятійного апарату дослідження; методу аналізу й синтезу – у дослідженні руху фінансових ресурсів між суб'єктами фінансової системи; індукції та дедукції – для дослідження підходів до тлумачення сутності фінансових ресурсів; методу порівняння – з метою дослідження зарубіжного досвіду формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств; методів групування та систематизації – у цілях класифікації інструментів формування фінансових ресурсів, виокремлення чинників кредитної політики держави, факторів управління державним боргом, чинників формування інвестиційного потенціалу домогосподарств.

Ключове місце в роботі займає глибоке проникнення в сутність поняття фінансових ресурсів, подане автором в ґрунтовному аналізі широкого кола

інформації, фахової дискусії з відомими вітчизняними і закордонними авторами. У результаті такої дискусії дисертант, аналізуючи різноманітні погляди щодо тлумачення сутності фінансових ресурсів, фінансового забезпечення, заощаджень як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, обрав власний підхід до її визначення, який можна охарактеризувати як функціонально-вартісний. Особливої уваги заслуговує обґрунтування теоретико-методологічних положень управління фінансовими ресурсами на різних рівнях національної економіки України.

Важливим з наукового погляду є також дослідження дисертантом можливостей застосування оптимізаційного підходу щодо цільової структури фінансових ресурсів суб'єктів господарювання з урахуванням таких критеріїв, як економічна рентабельність, прибутковість реалізації, коефіцієнт фінансового ризику, показник самофінансування, загальна ліквідність, коефіцієнт платоспроможності, показник середньозваженої вартості капіталу.

У роботі на високому науково-теоретичному рівні висвітлено взаємозв'язки формування фінансових ресурсів на мікро-, мезо-, та макрорівнях економічної системи. Це вдалось автору завдяки використанню факторного, кореляційно-регресійного та інституційного аналізів. Теоретична складова дисертації подана здобувачем науково коректно, логічно, професійно з внесенням відповідних уточнень у понятійний апарат. Напрацювання щодо принципів, понять і класифікацій конкретизуються у низці математичних моделей, призначених для аналізу важливих чинників формування та використання фінансових ресурсів. Найбільшою складністю й відповідністю емпіричним даним відзначаються запропоновані в роботі моделі: 1) факторного впливу на головні параметри фінансової діяльності суб'єкта господарювання; 2) перетворення неорганізованих заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси фінансової системи за допомогою механізмів фінансового ринку; 3) руху грошових потоків між суб'єктами фінансової системи у процесі формування та використання фінансових ресурсів національної економіки.

Значний теоретичний і практичний інтерес, на наш погляд, має з'ясування у роботі відмінностей між поняттями фінансових ресурсів і фінансового забезпечення. Особливої уваги заслуговує здійснена дисертантом постановка проблеми узагальнення та систематизація іноземного досвіду стосовно залучення домашніх господарств у сферу економічної діяльності. Автор аналізує наукові досягнення чинників ефективності управління фінансовими ресурсами, зокрема в умовах ризику, та пропонує власне бачення методології управління фінансовими ресурсами національної економіки, що охоплює сукупність взаємопов'язаних елементів на рівні держави, суб'єктів господарювання та домашніх господарств, а саме: соціально-економічне замовлення; потребу (мотив); формування, виконання, аналіз і контроль за досягненням цілей; очікувані результати. Розроблена дисертантом структура Концепції модернізації управління фінансовими ресурсами розвитку національної економіки, пропозиції щодо розвитку в нашій країні фінансових ринків на основі зарубіжного досвіду логічно пов'язані з результатами кореляційно-регресійного аналізу, висвітленими в роботі.

Обґрунтованість результатів дисертаційної роботи Я. Б. Дропи підтверджується вибором та кваліфікованим використанням сучасних методів наукового дослідження, принципів і підходів щодо побудови відповідних економіко-математичних моделей з виконанням необхідних розрахунків, що забезпечило наукову аргументацію і достовірність одержаних результатів.

Достовірність отриманих результатів підтверджується також їх широкою апробацією на чисельних міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях упродовж 2007-2017 років.

Логіка структурування дисертаційної роботи Я. Б. Дропи цілком відповідає її меті. Усе зазначене вище свідчить, що наукові положення, висновки і рекомендації, запропоновані в дисертаційній роботі, мають високий ступінь наукової обґрунтованості.

### **Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій**

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формулюванні власних теоретико-методологічних положень щодо формування, розподілу та використання ресурсів суб'єктами фінансової системи й розробці пропозицій щодо належного фінансового забезпечення стійкого розвитку національної економіки України.

Автором запропоновано наукові підходи до визначення поняття «фінансові ресурси» на рівні окремих суб'єктів та економіки загалом: 1) національної економіки (як вартісне вираження джерел формування майна (активів) держави, суб'єктів господарювання та домашніх господарств, що мають фондний та нефондовий характер, формуються у процесі розподілу та перерозподілу ВВП і національного багатства, використовуються для задоволення потреб виробництва та соціально-економічного розвитку суспільства); 2) держави (як вартісне вираження джерел утворення її майна, що формується у процесі мобілізації частини доходів суб'єктів фінансової системи або перебуває в розпорядженні держави на правах власності і слугує для забезпечення виконання покладених на неї функцій); 3) суб'єктів господарювання (як вартісне вираження джерел формування активів (оборотних та необоротних), необхідних для забезпечення виробничої діяльності, виконання фінансових зобов'язань, пошуку можливостей подальшого зміцнення їхньої матеріально-технічної бази та соціального розвитку); 4) домогосподарств (як сукупність вартісного вираження джерел формування особистого майна, необхідного для забезпечення життєдіяльності, виконання фінансових зобов'язань, зростання добробуту, відтворення та подальшого соціально-економічного розвитку родини) (пп. 1.1). Розмежування дефініцій сприяло поглибленому розкриттю економічного змісту фінансових ресурсів суб'єктів економіки та виявленню їхніх відмінностей.

У дисертації систематизовано фінансові ресурси домашніх господарств за джерелами формування (власні: дарування і спадщина, заробітна плата, державне соціальне забезпечення, трудовий внесок членів домогосподарства,

дохід від підприємницької діяльності й організованих заощаджень; позичені: кредити та позики; залучені: державні дотації та субсидії, поточна кредиторська заборгованість) і напрямми використання (нерухомість, рухоме майно, нематеріальні активи, товарно-матеріальні цінності, створення цільових фондів) (пп. 1.2). Це дало змогу згрупувати способи мобілізації та елементи вкладення грошових коштів населення з метою визначення потенціалу розвитку малого бізнесу й інвестиційної діяльності домогосподарств.

Я. Б. Дропа запропонував власні концептуальні підходи до побудови схеми руху грошових потоків між суб'єктами фінансової системи у процесі формування та використання фінансових ресурсів національної економіки (пп. 1.3). Це уможливило моніторинг їх кругообігу і дало змогу виявити головні напрями взаємодії та перспективи удосконалення фінансових відносин між державою, підприємствами і населенням.

Особливе місце у дисертації займає розроблений автором методологічний інструментарій управління фінансовими ресурсами національної економіки, який включає сукупність взаємопов'язаних елементів управління на рівні держави, суб'єктів господарювання й домашніх господарств (пп. 2.1). Такий інструментарій дав змогу визначити ключові соціально-економічні замовлення, потреби (мотиви), способи формування, виконання, аналізу і контролю за досягненням цілей та конкретизувати очікувані результати, отримання яких необхідно забезпечити у процесі стимулювання сталого розвитку національної економіки.

Заслуговує на увагу обґрунтована здобувачем класифікація інструментів залучення фінансових ресурсів, що передбачає їх розподіл за ознакою рівноправності учасників, приналежності до суб'єктів фінансової системи та характером прав (зобов'язань), які виникають під час їхньої реалізації (пп. 2.3). Це дало змогу конкретизувати способи залучення коштів підприємствами, населенням та державою.

Автором розроблено методичний інструментарій оцінювання впливу факторів на основі застосування регресійного аналізу, зокрема на: а) динаміку ВВП (фінансових ресурсів домашніх господарств, середнього обсягу фінансових ресурсів підприємств і доходів зведеного бюджету України); б) середній обсяг капіталу суб'єктів господарювання (фінансових ресурсів домашніх господарств, вимог банків за наданими кредитами та обсягу торгів на ринку цінних паперів); в) фінансові ресурси домогосподарств (середнього обсягу капіталу вітчизняних підприємств, депозитів населення у банківській системі, надходження податку на прибуток до зведеного бюджету України та обсягу міжбюджетних трансфертів з державного до місцевих бюджетів) (пп. 3.2). Це дало змогу довести, що обсяг залучених фінансових ресурсів у національну економіку є визначальним фактором нарощення виробництва товарів і надання послуг, а процеси формування грошових коштів суб'єктів господарської системи взаємозалежні між собою та обумовлюються впливом вказаних чинників.

Я. Б. Дропа запропонував власні критеріальні підходи до вимірювання тісноти зв'язку між чинниками, які впливають на формування та використання фінансових ресурсів економіки за допомогою кореляційного аналізу (пп. 3.2). Це дало можливість йому виявити обернену залежність між середньозваженою ставкою ОВДП і темпами приросту реального ВВП, а також між динамікою фінансових результатів вітчизняних суб'єктів господарювання до оподаткування й державним та гарантованим державою боргом.

У дисертації сформовано наукові підходи до розроблення стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання, які враховують особливості визначення потреби в капіталі, формування власних та залучених фінансових ресурсів і політику фінансування необоротних та оборотних активів (пп. 4.1). Це дало можливість автору визначити послідовність та згрупувати завдання процесу управління фінансовими ресурсами підприємств в умовах конкурентного середовища.



Я. Б. Дропа за допомогою матричного методу побудував моделі факторного впливу на рентабельність капіталу та оборотність фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, котрі дають змогу оцінити вплив таких чинників, як прибутковість і завантаженість оборотних засобів у сфері виробництва, оборотність дебіторської заборгованості та її співвідношення із кредиторською, зіставлення кредиторської заборгованості і позикових оборотних коштів, забезпечення власним оборотним капіталом, мобільність й оборотність поточних активів, ліквідність і платоспроможність, структура зобов'язань та капіталу, рівень самофінансування та фінансового ризику, мобільність необоротних активів (пп. 4.2);

Автором запропоновано показник оцінки цільової структури фінансових ресурсів суб'єктів господарювання за інтегральним критерієм оптимальності, котрий охоплює такі складові, як економічну рентабельність, прибутковість реалізації продукції (робіт, послуг), середньозважену вартість капіталу, загальну ліквідність, рівень фінансового ризику, самофінансування та платоспроможності (пп. 4.3). Практичне застосування розробленого показника дає можливість знайти раціональне співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємств.

У дисертації обґрунтовано інституційні складові моделі перетворення неорганізованих заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси фінансової системи за допомогою механізмів фінансового ринку (пп. 5.1). Це дало змогу розробити напрями удосконалення використання нагромаджень населенням України.

Автором узагальнено та систематизовано іноземний досвід залучення вільних ресурсів домашніх господарств у сферу економічної діяльності (пп. 5.2). Це дало змогу запропонувати шляхи впровадження його у вітчизняну практику, зокрема, реалізувати політику детінізації доходів населення, сприяти активізації підприємницької діяльності домогосподарств, підвищувати економічну грамотність громадян та їхню зацікавленість у заощадженнях, стимулювати розвиток небанківських кредитних інститутів тощо.

Я. Б. Дропою сформульовано Концепцію управління фінансовими ресурсами суб'єктів національної економіки. Вона включає мету (підвищення рівня відповідності обсягів і структури фінансових ресурсів потребам розвитку господарської системи), завдання (формування необхідного обсягу капіталу, його раціональне використання, зростання доходів населення тощо), принципи (цільова спрямованість, своєчасність, збалансованість, ефективність), етапи реалізації та очікувані результати (зростання валового внутрішнього продукту, добробуту населення, забезпечення макроекономічної стабільності) (пп. 5.3). Це дало змогу узгодити послідовність управління фінансовими ресурсами суб'єктів економіки та запропонувати напрями його удосконалення.

#### **Теоретична і практична значущість результатів дослідження**

Наукові положення, висновки та рекомендації, отримані дисертантом за результатами дослідження, є певним внеском у фінансову науку стосовно поглиблення існуючих теоретико-методологічних засад формування та використання фінансових ресурсів у національній економіці України.

Наукове значення результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що вони висвітлюють нові напрями розв'язання важливої наукової проблеми – удосконалення теоретико-методологічного забезпечення управління фінансовими ресурсами на різних рівнях господарювання. Так, цікавими та значущими в теоретичному аспекті можна вважати розроблення методології управління фінансовими ресурсами національної економіки, що охоплює сукупність взаємопов'язаних елементів на рівні держави, суб'єктів господарювання та домашніх господарств. Заслугує на увагу модель перетворення неорганізованих заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси фінансової системи за допомогою механізмів фінансового ринку, що дало змогу запропонувати напрями активізації організованої нагромаджувальної діяльності населення України. Варто також відзначити низку запропонованих автором класифікацій, зокрема, фінансових ресурсів домашніх господарств за джерелами формування та напрями використання,

інструментів залучення фінансових ресурсів за ознакою рівноправності учасників, приналежності до суб'єктів фінансової системи та характером прав (зобов'язань), що виникають після їхньої реалізації.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що основні його результати доведені до рівня конкретних практичних рекомендацій щодо управління фінансовими ресурсами національної економіки України. Приміром, побудовано моделі факторного впливу на головні параметри фінансової діяльності суб'єкта господарювання, узагальнено та систематизовано іноземний досвід стосовно залучення домашніх господарств у сферу економічної діяльності, які дали змогу сформулювати пропозиції щодо впровадження його у вітчизняну практику.

Науково-практичне значення результатів дослідження підтверджується їх впровадженням у діяльність Територіального управління Рахункової палати по Львівській, Волинській, Рівненській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях; Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації; ТОВ «Поділлянафтозбут»; ТОВ «Львівська ізоляторна компанія»; ТОВ «Морган Феніче».

Основні положення та результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка.

#### **Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях**

Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованими працями здобувача підтверджує, що наукові положення, висновки та рекомендації, які сформульовані у роботі, повністю відображені у публікаціях автора. За результатами дослідження опубліковано 52 наукові праці загальним обсягом 230,63 д.а. (79,43 д.а. належать особисто автору), з них: одноосібна монографія та 1 монографія у співавторстві; 1 підручник та 3 навчальні посібники у співавторстві (усі з грифом МОН України); 30 статей у наукових

періодичних виданнях, в тому числі: 29 – у наукових фахових виданнях України (з них 8 – у наукометричних виданнях) та 2 – у зарубіжних; 16 праць – в інших наукових виданнях.

Автореферат у повній мірі розкриває основні наукові результати, які дисертант отримав у процесі дослідження, а також ступінь новизни розробок і рекомендації щодо можливостей практичного застосування одержаних результатів наукового дослідження та є ідентичним змісту дисертації. Матеріали кандидатської дисертації в докторській дисертації не використовувались.

Можна зробити висновок, що повнота викладу основних результатів дисертації відповідає чинним вимогам МОН України.

### **Зауваження та дискусійні положення дисертації**

Оцінюючи роботу загалом позитивно, треба відзначити наявні в ній деякі погрішності, дискусійні положення та недоліки.

1. Авторіві варто було б чіткіше сформулювати свою позицію щодо можливості побудови універсальної методології дослідження функціонування фінансових ресурсів різних суб'єктів, зокрема, держави, підприємств, домогосподарств, оскільки від цього залежить постановка питання про оптимальність координації управління фінансовими ресурсами на різних рівнях національної економіки, окреслення доцільної глибини фінансового регулювання інвестиційних процесів з боку держави.

2. У роботі, зокрема у першому розділі, доречно було б приділити більше уваги впливу чинника офшорних зон на формування фінансових ресурсів держави, оскільки мета дослідження сформульована як поглиблення теоретичних знань та розроблення методологічних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів національної економіки в умовах глобалізації.

3. За умов фінансової децентралізації, що відбувається в Україні, варто було б пп. 3.3 дисертації при кореляційно-регресійному аналізі,

інструментарієм якого дисертант володіє, більше уваги приділити економічним залежностям, що стосуються міжбюджетних трансфертів. Зокрема, значний науковий та практичний інтерес становить оцінка впливу міжбюджетних трансфертів на заощадження домогосподарств та інвестиційні можливості підприємств.

4. Дещо дискусійним у пп. 4.1 є авторське тлумачення сутності понять стратегії і тактики в контексті управління фінансовими ресурсами. Також більшої чіткості потребує розмежування стратегічного й тактичного рівнів управління у відповідній сфері за суб'єктами, цілями й завданнями, методами, тривалістю планових чи прогнозних періодів, індикаторами для оцінки досягнутих результатів.

5. Розглядаючи класифікації фінансових ресурсів у пп. 1.2, здобувач не вказує достатньо чітко, які з ознак їхнього поділу на види можна застосовувати на різних рівнях дослідження національної економіки та щодо діяльності низки видів суб'єктів господарювання, а які можуть мати лише спеціальне застосування у розрізі певних рівнів (макро-, мезо-, мікро-) чи суб'єктів.

Однак, вказані недоліки та зауваження не мають принципового характеру і не заперечують загальної позитивної оцінки дисертації. Автор роботи, Дропа Я.Б., продемонстрував добре розуміння актуальності проблеми, успішно розв'язав поставлені завдання.

#### **Загальний висновок**

Достатньо високий рівень дисертації, логічна завершеність наукових досліджень та практичних рекомендацій дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота Дропи Ярослава Богдановича «Фінансові ресурси розвитку національної економіки України» є самостійною науковою працею, яка містить обґрунтовані теоретико-методологічні положення та практичні результати, що у сукупності спрямовані на вирішення важливого науково-прикладного завдання – удосконалення управління фінансовими ресурсами на

різних рівнях національної економіки.

Теоретичні і практичні положення наукової новизни, висновки, пропозиції та рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості, супроводжуються методичним і статистичним матеріалом. Основні наукові результати роботи є підґрунтям для подальших досліджень, розроблення навчальних програм з метою підготовки фахівців економічного напрямку освіти в цій сфері.

Дисертація має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями, що висувуються до докторської дисертації).

Автор дисертаційної роботи, Дропа Ярослав Богданович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

**Офіційний опонент:**

доктор економічних наук, професор,  
заслужений працівник освіти України,  
професор кафедри фінансів ім. С. П. Юрія  
Тернопільського національного  
економічного університету  
Міністерства освіти і науки України



*[Handwritten signature]*

**В. Г. Дем'янишин**

Підпис	<i>В. Г. Дем'янишин</i>
Завіряю:	<i>Г. В. Торанська</i>
Зав. загальним відділом	<i>Г. В. Торанська</i>